

Jurgen Voorneveld

De Innovatie Economie

Een rijk bestaan zonder baan

© 2015 Jurgen Voorneveld

Omslag illustratie en ontwerp:
www.loveyouverydutch.com

ISBN: 9789402134605

Uitgeverij: Brave New Books

Inhoudsopgave

1. Inleiding	13
2. Technologische werkloosheid	18
2.1 <i>Technologie, zowel vriend als vijand</i>	18
2.2 <i>Waarom en waar technologie werkloosheid veroorzaakt</i>	20
2.3 <i>Hoeveel werkloosheid is al gerealiseerd</i>	27
3. Wat gaat er gebeuren	47
4. Wat als we niets veranderen?	80
5. Wat doen we verkeerd?	95
6. Wat zouden we moeten doen?	113
6.1 <i>De economische politiek</i>	113
6.2 <i>Welke cultuuromslag is nodig</i>	140
6.3 <i>Een plan voor de implementatie</i>	148
7. Wat levert dit ons op?	154
8. Kritiek	162
9. Lijst van acties voor iedereen	179
Bijlage A - Werkloosheid en arbeidsparticipatie	182

1. Inleiding

Als we de Amerikaanse politicoloog Francis Fukuyama moeten geloven, heeft de geschiedenis haar eindpunt bereikt. Het sluitstuk was een ideologische titanenstrijd tussen de machten van het goede en het kwade. Het goede stond voor democratie, vrijheid en een kapitalistisch systeem en het kwade voor een autoritair systeem met onderdrukking en communisme. De val van de Berlijnse muur in 1989 markeerde het einde van de strijd en bracht de overwinning voor de machten van het goede. De zogeheten Koude Oorlog was daarmee voorbij en vanaf die dag zouden alle landen van de wereld zich onvermijdelijk gaan bewegen richting markteconomie en dat zou gepaard gaan met vooruitgang, welvaart en vrijheid.

Hoewel we op sommige momenten het gevoel hebben gehad dat we met de wereld aan de rand van de afgrond stonden, zoals tijdens de Cuba-crisis, is die Koude Oorlog achteraf gezien eigenlijk opmerkelijk koud gebleven. En nog voor hij eindigde begonnen sommige zich communistisch noemende landen hun economieën al tamelijk geruisloos te hervormen. Het leek alsof iedereen het er over eens was: het kapitalisme is juist en dat was het eind van het economische verhaal.

Uiteraard zag men wel dat landen als Rusland en China met hun respectieve vazalstaten, niet onmiddellijk ook hun autoritaire dictatoriale karakter veranderden. Maar men ging ervan uit dat de door deze landen ingeslagen weg naar het kapitalisme als vanzelfsprekend ook zou leiden naar meer rijkdom. En die rijkdom zou een verlangen naar en een behoefte aan vrijheid oproepen. Kapitalisme leidt naar vrijheid, zo luidde de reclameslogan.

Tientallen jaren zijn inmiddels verstreken sinds dat iconische moment van de val van De Muur, maar als dit de toekomst is, dan lijkt die in het geheel niet op de rijke welvarende en vrije wereld die ons was beloofd. Terwijl China op papier een groeiende economie heeft, is het er voor het Chinese volk niet veel beter op geworden. Werknemers

Vreemde lijnen in de Chinese woestijn

springen van daken af en massale bouwactiviteiten lijken gericht op het realiseren van lege steden en andere loze structuren.

En Rusland? Dat teert op zijn olie-inkomsten en wordt geleid door een de facto dictator.

Nog zorgelijker zijn de tekenen van sociaal verval in de Westerse samenlevingen. De waardering van het Amerikaanse publiek voor zijn volksvertegenwoordiging is gezakt naar een percentage onder de tien. Er zijn grote protestgroeperingen ontstaan, zoals de 'Teaparty' en 'Occupy Wallstreet', bestaande uit teleurgestelde, zich buitengesloten voelende mensen, die protesteren tegen zo ongeveer alles en iedereen. Vermogens- en inkomensongelijkheid zijn groter dan ooit. En de onthullingen van Edward Snowden hebben ons geleerd dat de regering van de Verenigde Staten bezig is zijn eigen - en andermans - burgers op grote schaal te bespioneren.

Nee, dit lijkt meer op het begin van een politiestaat dan op de voorspelde glorieuze toekomst van voorspoed en vrijheid.

De algemene overtuiging is dat het welvaren van een vrije en democratische samenleving steunt op de aanwezigheid van een brede, stabiele middenklasse, precies zoals veel westerse landen die lange tijd hebben gehad. Het lijkt erop dat het kapitalisme ons niet in die richting leidt.

Toen de overcreditering op de Amerikaanse hypotheekmarkt eind 2007 uitmondde in een crisis die in zijn kielzog de wereld meetrok naar een grote recessie, werd duidelijk dat de economieën van de wereld er niet goed voorstaan. De recessie waarin wij verkeren kent de langste herstelperiode van alle recessies ooit. In feite heeft er zelfs helemaal geen herstel plaatsgevonden. Door overheidsingrijpen op grote schaal was het mogelijk om een ineenstorting van de bankensector te voorkomen en de aandelenbeurzen overeind te houden. Maar in tegenstelling tot de speculanten open de aandelenbeurzen is de gewone burger er niet op vooruit gegaan. Het gemiddelde gezinsinkomen is sinds 2007 gedaald en heeft zich niet hersteld. Nog steeds gaan er arbeidsplaatsen verloren en lijkt iedereen bezig met een strijd om het bestaan. Geloof het of niet, deze gang van zaken is al in 1942 voorspeld. Toen al schreef de Oostenrijkse econoom en politiek theoreticus Joseph Schumpeter:

“Ik voelde mij verplicht om mezelf en ook de lezer een aanzienlijke inspanning op te leggen om op een effectieve manier tot de paradoxale conclusie te kunnen komen dat het kapitalisme wordt vernietigd door zijn eigen succes.”

(Capitalism, Socialism and Democracy)

Het is de these van mijn boek dat het kapitalisme, met zijn drijvende kracht van innovatie en creativiteit, gevoed door het profijtbeginsel, onvermijdelijk leidt tot een toestand van volledige werkloosheid. Banen verdwijnen en werknemers, zij die hun

inkomen verwerven met arbeid in loondienst, zullen niet alleen hun baan verliezen, ze zullen álles verliezen.

Kapitalistische samenlevingen zijn gegrondvest op het principe van werken voor je brood. We vinden dat iedereen een nuttig lid van de gemeenschap moet zijn en dat zij die niet werken ook geen recht hebben op een betaald bestaan. Dit credo is in de westerse samenlevingen altijd verdedigd vanuit het geloof dat het kapitalistische systeem bij voortduring zal kunnen zorgen voor (vrijwel) volledige werkgelegenheid. Het hebben van een betaalde baan was daarom de regel, werkloos zijn was de uitzondering. Alleen voor de bijzondere situatie dat mensen tijdelijk zonder werk zijn of niet in staat zijn te werken vanwege medische oorzaken, hebben we een beperkt veiligheidsnet van sociale uitkeringen gecreëerd.

Maar onze veronderstelling dat er altijd voldoende werkgelegenheid zal zijn is onjuist. De kapitalistische economie zal juist steeds meer mensen opleveren die geheel of gedeeltelijk werkloos zijn en dan terug moeten vallen op het sociale veiligheidsnet. Omdat deze sociale uitkeringen betaald worden uit allerlei vormen van inkomstenbelasting, en het aantal mensen dat deze inkomstenbelasting betaalt gestaag afneemt, zal het veiligheidsnet uiteindelijk niet te handhaven zijn.

Dat de westerse economieën in een slechte conditie verkeren is niemand ontgaan en er zijn dan ook diverse oplossingen aangedragen. Helaas is het zo, dat onder de ideeën die in principe tot verandering zouden kunnen leiden de meest populaire op z'n best onbeduidend zijn en op z'n slechtst regelrecht schadelijk. Niemand schijnt een echte oplossing te hebben en niemand doet iets om de op ons af komende catastrofe af te wenden. Het doel van dit boek is, om daar verandering in te brengen.

Eerst zal ik laten zien dat door innovatie en technologische vooruitgang banen worden vernietigd en dat dit proces niet te ver-

mijden, noch te stuiten is en dat het leidt naar een toestand van (vrijwel) volledige werkloosheid. Ik zal aantonen dat het geloof in het ontstaan van nieuwe banen in andere sectoren die het banenverlies compenseren niet meer is dan een fantasie.

Ik zal ook laten zien wat er gebeurt als we dit proces zomaar zijn gang laten gaan. En dat de ideeën die doorgaans naar voren worden gebracht niet werken en niet eens kunnen werken, zelfs niet in theorie.

Vervolgens zal ik een concreet, uitvoerbaar plan neerleggen, dat door ieder individueel land kan worden uitgevoerd, zonder dat daarvoor enige vorm van internationale samenwerking nodig is. Met dit plan kan niet alleen een eind worden gemaakt aan de recessie waarin we op dit moment verkeren, maar kan een toekomst worden gecreëerd die nog beter is dan die ons werd beloofd door het kapitalisme. En tenslotte: dit plan is volledig aangepast aan - en gebouwd op - het kapitalistische systeem.

2. Technologische werkloosheid

Door heel onze geschiedenis heen, hebben we steeds een haat-liefde verhouding gehad met technologie. Vuur is nuttig om voedsel te bereiden en huizen te verwarmen, maar zo af en toe brandt de stad af. Kernenergie levert de energie die nodig is om al onze apparaten te laten werken, maar het kernafval is dodelijk en nucleaire technologie kan gebruikt worden om verwoestende bommen te maken. Auto's zijn geweldige vervoermiddelen, maar ze produceren uitlaatgassen die onze longen beschadigen.

2.1 Technologie, zowel vriend als vijand

In sciencefiction wordt technologie vaak afgebeeld als een boosdoener. In de film 'The Time Machine' wordt onze beschaving vernietigd wanneer een bouwproject op de maan de baan daarvan verandert. In de film 'I, Robot' neemt een Kunstmatige Intelligentie de samenleving in zijn macht en in de film 'The Matrix' hebben machines de mens volledig tot slaaf gemaakt.

In de economie is het tweeslachtige karakter van de technologie ook zichtbaar. Enerzijds stelt de technologie ons in staat om productiever te zijn en ons werk met steeds minder inspanning te doen. Anderzijds veroorzaakt technologie werkloosheid en verlies van inkomen. Technologie als boosdoener is een gebruikelijke stijfiguur in verhalen van allerlei soort, maar dat is omdat elk goed verhaal een vijand nodig heeft. We komen in sciencefiction ook een optimistischer toekomstbeeld tegen. In het Star Trek universum bijvoorbeeld, is de planeet Aarde veranderd in een waar paradijs. Armoede, oorlog, ziekten en vele andere proble-

men waar wij in onze tijd mee geconfronteerd worden, bestaan daar niet langer. Het is jammer dat de schrijvers ons niet vertellen hoe die perfecte wereld tot stand is gekomen. Ze vertellen ons niet welke instituties we in het leven hebben geroepen en welke wetten we hebben aangenomen. Ze vertellen ons niet welke technologie moest worden uitgevonden en welke problemen zich hebben voorgedaan, onderweg naar de toekomst die zij ons voorspiegelen. Niettemin is het zonneklaar dat er oplossingen nodig zijn. En die zullen we zelf moeten leveren.

Wat zouden we dan weten te bedenken? Hoe zou een perfecte wereld eruit moeten zien? Onze wereld van vandaag heeft te kampen met een veelheid van problemen. We hebben oorlog, misdaad, slavernij, armoede, gebrek aan gezondheidszorg, ongeneeslijke ziekten, milieuvervuiling, overbevolking, uitputting van natuurlijke hulpbronnen, afnemende biodiversiteit, opwarming van de aarde en een groot aantal andere problemen die om een oplossing vragen. Maar in die lijst van problemen ligt tevens een toekomstbeeld besloten. Meer bepaald is daar het beeld van een toekomst zonder al deze problemen. Het spreekt vanzelf dat er niet één maatregel is, die alles kan oplossen, maar de meeste van de genoemde problemen hangen met elkaar samen. Ze staan bijna allemaal in verband met de economie. Veel misdaad is het resultaat van armoede. Oorlogen worden veelal uitgevochten om schaarse hulpbronnen. Gebrek aan gezondheidszorg wordt doorgaans ondervonden door degenen die zich die zorg niet kunnen veroorloven. Zelfs zoiets als overbevolking heeft een relatie met armoede. Uit statistieken blijkt, dat de meest welvarende landen tevens het laagste geboortepercentage hebben. En ook immigratie is gewoonlijk het gevolg van armoede. Wat we uiteindelijk nodig hebben in de wereld, is meer van de dingen die we kunnen produceren, slimmer gebruik van de dingen die schaars zijn en een eerlijker verdeling van de dingen die we hebben.